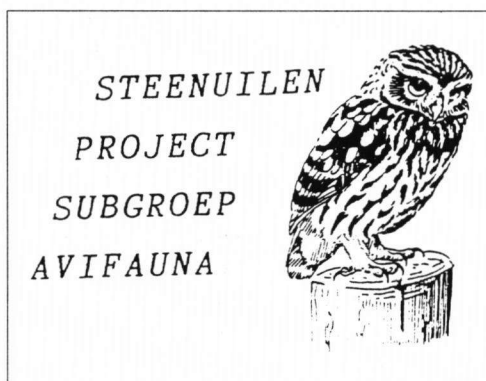

Steenuilen worden binnen het VWG-werkgebied sporadisch waargenomen. Hoewel steenuilen ook wel overdag actief zijn komen er nauwelijks waarnemingskaartjes binnen van deze mysterieuze soort. Toch blijkt uit het steenuilenproject van onze subgroep Avifauna dat de steenuil wel degelijk in ons werkgebied aanwezig is.

F.H. van de Weijer

Steenuil tussen Vecht en Eem

Dat uilen op bijzonder veel belangstelling kunnen rekenen van onze vogelwerkgroep blijkt steeds weer uit de overweldigende opkomst van leden op de uilen-avond-excursies. Daarnaast hebben enthousiaste leden van de kerkuilengroep de geschikte broedlokaties voor de kerkuil voorzien van nestkasten om deze soort te helpen. Ook werd de afgelopen jaren veel belangstelling geschonken aan de steenuilen in ons werkgebied. De steenuil is een schaarse broedvogel van agrarische landschappen met kleinschalige landschapselementen zoals rijen knotbomen, hoogstamboomgaarden, steen- of houtstapels en (rommelige) boerenerven en (vervallen) schuurtjes met scheefgezakte of ontbrekende dakpannen. De steenuil is in Nederland een rode-lijst-soort, waarvan de totale populatie wordt geschat op 9000 tot 12000 broedparen. De aantallen zijn de afgelopen jaren sterk achteruit gegaan, mede door de afname van geschikte holten in bomen. Door de schaalvergroting in de landbouw en met name het verwaarlozen en verdwijnen van hoogstamboomgaarden en knotbomen nemen de geschikte biotopen steds verder in aantal af. Door het hervatten van onderhoud aan knotbomen door landschapsvrijwilligers zou in de

tweede helft van de jaren zeventig de steenuil in de Vechtstreek iets in aantal zijn toegenomen. Een waarneming in het najaar van 1991 was de aanleiding om meer van de soort te weten zien te komen. In het begin van de jaren tachtig was al een inventarisatie van steenuilen in de Vechtstreek gehouden. Om meer te weten te komen over de verspreiding van de steenuil binnen het werkgebied werd besloten om dit onderzoek voort te zetten. In 1992 werd een geschikte methodiek uitgezocht en werden inventarisatiehandleidingen en cassettebanden vervaardigd. In 1993 werd begonnen met het inventariseren. In 1994 en 1995 werd dit onderzoek voortgezet. Het onderzoek heeft zich beperkt tot de delen van het werkgebied die voor de aanwezigheid van steenuilen geschikt werden geacht. Stedelijke bebouwing, bossen en heidevelden

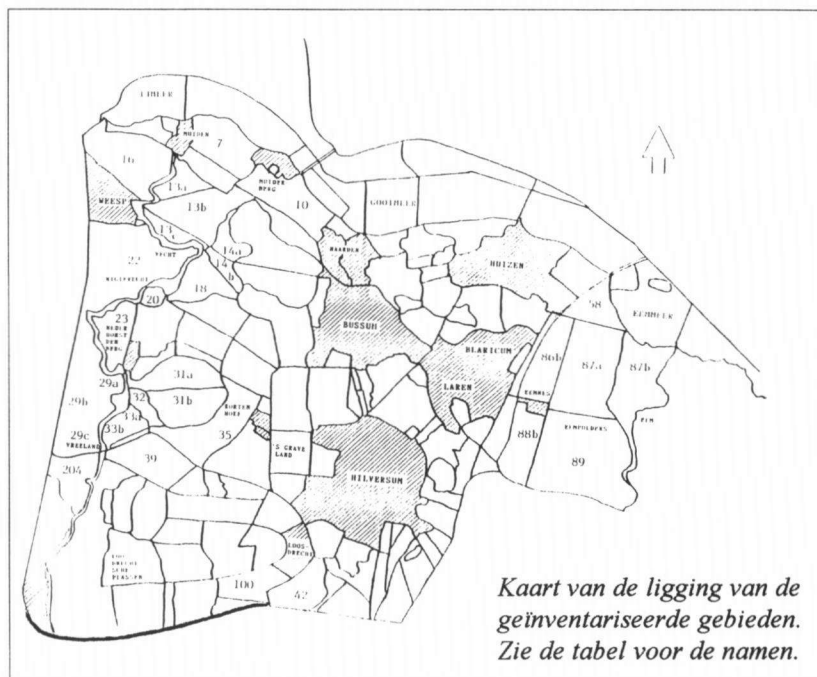
werden niet onderzocht. Gebieden waar bosuilen voorkomen zijn ook niet geschikt. Bosuilen en steenuilen zijn voedselconcurrenten. Voor de inventarisatie werden de geschikte geachte gebieden over een aantal personen verdeeld.

ROEPEN

Het inventariseren van steenuilen kan in de laatste week van februari tot in begin juli.

De beste tijd om te inventariseren is van begin maart tot half mei. Er zijn minimaal drie bezoeken nodig. Eén waarneming is al voldoende om een territorium te kunnen constateren. Het inventariseren begint meestal in de avondschemering en duurt tot ongeveer vier uur na zonsondergang. Drie en een half uur na zonsondergang neemt de roepactiviteit sterk af. Overdag kunnen geschikte lokaties worden afgezocht. Vooral 's morgens vroeg kunnen steenuilen zonnend in de opening van een holte, op een tak, een dak of een paaltje worden aangetroffen. Er kan worden gelet op spontaan roepende ouders of jongen. Ook navraag bij boeren en omwonenden werkt vaak zeer verhelderend. Daarnaast is ook gebruik gemaakt van mededelingen van alerte VWG-leden. Uiteindelijk is geluidnabootsing het meest gebruikt. Uit een onderzoek van de Vogelwacht

Utrecht is geluidnabootsing met de cassette recorder de meest succesvolle methode gebleken. Geluidnabootsing is echter ook een zeer omstreden methode, waarmee met grote voorzichtigheid moet worden omgegaan. Hoewel steenuilen niet bijzonder schuw of verstoringgevoelig zijn, zijn zij dat in de broedtijd en met name in de eilegperiode wel. Broedsels kunnen dan worden verstoord. Daarom mag geluidnabootsing beslist niet worden gebruikt na de eerste week van april! In de praktijk wordt deze methode alleen eind februari en in maart toegepast. Eenmaal gevonden steenuilen worden niet meer gestoord. Voor dit onderzoek zijn geen nesten gezocht.

Kaart van de ligging van de geïnventariseerde gebieden. Zie de tabel voor de namen.

Aantal territoria:			
VWG Naam van Gebied:	93	95	
Code		94	
7 Noordpold. beoosten Muiden	0	0	-
10 Binnendijksche Overscheensche Berger- en Meentpolder	-	0	-
13a Nieuwe Keverdijksche Pold.	2	0	0
13b Nieuwe Keverdijksche Pold.	1	0	0
13c Nieuwe Keverdijksche Pold.	1	0	1
14a Nieuwe Keverdijksche Pold.	0	0	0
14b Nieuwe Keverdijksche Pold.	0	0	0
16 Bloemendaler Polder	0	-	-
18 Heintjesrak- en Broekerpold.	0	-	-
20 Hinderdam	0	0	0
22 Aetsveldsche Polder	2	0	1
23 Horn- en Kuyerpolder	0	0	1
29a Hoekerpolder	1-2	2	3
29b Polder Garsten	0	0	0
29c Polder Voorburg	0	0	1
31a Horstermeerpolder (noord)	-	0	-
31b Horstermeerpolder (zuid)	-	0	-
32 Meer Uiterdijksche Polder	1	1	1
33a Polder Dorssewaard	4	3	3
33b Kleizuwē	0	0	0
35 Kortenhoef	-	1	0
39 Het Wijde Blik	0	0	-
42 Egelshoek	0	0	0
58 Oostemeent	0	0	0
86b Noordpolder te Veen	2-3	3	2
87a Noordpolder te Veld	0	0	1
87b Maatpolder	0	0	0
88b Zuidpolder te Veen	2	2	1
89 Zuidpolder te Veld	1	1	0
100 Polder Nieuw Loosdrecht	2	2	1
204 Polder Holland	1	1	1

Totaal 20-22 16 17

Het aantal gevonden territoria bleek boven alle verwachtingen.

Ondanks kleine aanloopproblemen in 1993 was het aantal gevonden territoria dat jaar het grootst. Diverse medewerkers waren aanvankelijk teleurgesteld over de resultaten. Langer blijven luisteren na het afdraaien van het geluid gaf hierin duidelijk verbetering. Het mogelijk meevliegen van de uil met het geluid na verplaatsing van de inventarisator schiep ook onduidelijkheid over het juiste aantal territoria. Het hoge aantal territoria in 1993 wordt mede veroorzaakt door een groot aantal mededelingen dat jaar. Niet al deze territoria konden middels geluidnabootsing worden bevestigd. Mogelijk zijn de resultaten van 1993 aan de hoge kant. Gedurende de drie onderzoeksjaren zijn niet steeds dezelfde gebieden onderzocht. Daarom valt uit de gegevens geen ontwikkeling van de aantallen af te leiden. Uit het onderzoek komen binnen het werkgebied duidelijk twee concentraties van steenuilen-territoria naar voren. Namelijk een in de Vechtstreek rond Vreeland en een in de Eempolders bij Eemnes. Uit beschermingsoverwegingen

wordt hier geen exacte vindplaatsenkaart afgedrukt.

TREFKANS

Over het algemeen bleek tijdens het inventariseren de trefkans vrij klein. Dat de geluiden van de veelal kleine cassette recorders soms vrij ver te horen waren, werd de medewerkers wel duidelijk. Vooral op windstille avonden werd uit de wijde omgeving fel op het geluid gereageerd door meerkoeten, kieviten, grutto's, wilde eenden, scholeksters, tureluurs en blauwe reigers. Een paar keer werd op het geluid gereageerd door bosuilen. Deze gingen zelf roepen en een keer werd de inventarisator gevolgd. Mogelijk is dit een aanwijzing voor de concurrentie tussen beide soorten.

In 1993 kwam bij de Egelshoek een ransuil op het geluid af en ging boven de teller op een tak zitten. Omwonenden reageerden soms verbaasd of argwanend op onze verdachte activiteiten in het duister. Na enige toelichting konden deze mensen gerustgesteld worden. Soms leverde een gesprek interessante informatie op. Een keer besloten bewoners

langs de Vecht voor de grap om zelf maar voor uil te spelen en gingen achter een schuur het geluid nadoen.

Hoewel het gebruik van geluid-nabootsing een aanbevolen methode is, bleek de effectiviteit daarvan dubieus. Door de steenuilen wordt er zeer verschillend op gereageerd. Sommigen reageren direct en komen luid roepend op het geluid af en blijven een tijd lang roepen. Bij andere steenuilen duurt het soms vijf minuten en zelfs nog langer voordat er wordt gereageerd. Soms wordt er na lang wachten slechts eenmaal terug geroepen. Een keer werd een steenuil waargenomen die op het geluid af kwam vliegen en zwijgend in een boom ging zitten toekijken. Op plaatsen waar met behulp van geluid geen steenuilen waren gevonden bleken zij na meldingen toch te zitten. Soms werd pas na een paar bezoeken gereageerd. De beste resultaten werden behaald op avonden met weinig of geen wind. Om nog onverklaarbare redenen wordt op sommige avonden niet of nauwelijks gereageerd op geluid-nabootsing. Ook op zeer koude en heldere avonden wordt weinig geroepen. De steenuil reageert dus lang niet altijd op de cassette-recorder! Hierdoor en omdat het hele werkgebied niet helemaal dekkend is onderzocht kunnen mogelijk enkele territoria zijn gemist.

Geluidnabootsing is omstreken en de effectiviteit is twijfelachtig. Daarom is het onderzoek minder geschikt om jaarlijks voort te zetten. Misschien kunen de steenuilen in het gebied na enkele jaren opnieuw worden geïnventariseerd. Inmiddels is duidelijk geworden waar ze in ons werkgebied zitten. Het is bekend dat steenuilen kunnen worden geholpen door het plaatsen van speciale nestkasten en het on-

derhouden van hoogstamboomgaarden en knotbomen. In 1994 en 1995 zijn tijdens speciale nestkastentimmerdagen vijftien steenuilenkasten vervaardigd die in de geschikte gebieden zullen worden opgehangen.

In januari 1994 zijn in samenwerking met landschapsvrijwilligers van Nardinclant wilgen geknot bij Eemnes. Op 13 januari 1996 hebben we weer met hen een knotdag gehouden bij Vreeland.

Een bijzonder woord van dank gaat uit naar de tellers die menige vrije avond hebben opgeofferd en koude hebben getrotseerd en ondanks soms tegenvallende resultaten hebben volgehouden.

Aan de inventarisatie werd meegewerkt door:

Y.Bosman, R. van den Brink, W.J. van den Brink, J.W.C. van Galen Last, J. Harder, D.A. Jonkers, A.J. van Klaveren, N.A. Klippel, M. Kraal, B. van Poelgeest, H.G. de Rooy en A.P. Vermeule.

Literatuur:

Abel, G. & W. Stoopendaal, 1991. Steenuilen in Zuidwest-Utrecht. Kruisbek 34 (1): 2-9

den Boer, T.E. & F.A. Majoor, 1994. Vogels onder dak. KNNV/Vogelbescherming Nederland, Zeist.

Fuchs, P. 1982. Hoogstamboomgaarden en steenuilen.

Het Vogeljaar 30 (5): 241-250.

Harder, J. (red.) 1992. Vogels zien en beschermen. Vogelwerkgroep Het Gooi en Omstreken, Hilversum. Uitgave nr. 79.

Hustings, M.F.H. et al. (red.) 1989. Vogel-inventarisatie. Natuurbeheer in Nederland, 3. Wageningen/Zeist.

Jonkers, D.A. et al. (red.) 1987. Vogels tussen Vecht en Eem. Vogelwerkgroep Het Gooi en Omstreken, Hilversum.

Ruitenbeek, W. et al. (red.) 1990. Broedvogels van Noord-Holland. Stichting Samenwerkende Vogelwerkgroepen Noord-Holland. Assendelft.

Weijer, F.H. van de, 1993. Inventarisatie van steenuilen in 1993. De Korhaan 27 (5): 133-135.

